

Метадычныя матэрыялы аб парадку вядзення Дзяржаўнага
рээстра кніжных помнікаў Рэспублікі Беларусь

РАЗДЗЕЛ I
АГУЛЬНАЯ ЧАСТКА

1. Дадзеныя Метадычныя матэрыялы вызначаюць парадак вядзення Дзяржаўнага рээстра кніжных помнікаў Рэспублікі Беларусь (далей Дзяржаўны рээстр), яго структуру і змест, а таксама ўлік і асноўныя крытэрыі і прыметы для ідэнтыфікацыі кніжных помнікаў, якія ўключаюцца ў Дзяржаўны рээстр.

2. У Метадычных матэрыялах выкарыстоўваюцца наступныя асноўныя паняцці і азначэнні:

адзінкавы кніжны помнік – твор пісьменства ці друку, што мае самастойныя якасці цэласнага гісторыка-культурнага аб'екта;

Бібліятэчны фонд Рэспублікі Беларусь – сукупнасць бібліятэчных фондаў бібліятэк розных форм уласнасці;

Дзяржаўны рээстр кніжных помнікаў Рэспублікі Беларусь – сукупнасць звестак аб кніжных помніках, што належаць юрыдычным і фізічным асобам;

кніжны помнік-калекцыя – збор адзінкавых кніжных помнікаў ці твораў пісьменства і друку, сфарміраваны па розных калекцыйных прынцыпах, што мае адметныя вартасці гісторыка-культурнай каштоўнасці ў сукупнасці як інтэгральны аб'ект;

кніжныя помнікі – рукапісныя кнігі, друкаваныя выданні, якім нададзены статус гісторыка-культурнай каштоўнасці або якія з'яўляюцца рэдкімі ці каштоўнымі дакументамі і маюць адметныя гістарычныя, навуковыя, мастацкія або іншыя вартасці;

установа-фондатрымальнік – юрыдычная асоба, у фондзе якой знаходзіцца кніжны помнік;

фонд кніжных помнікаў – сукупнасць адзінкавых кніжных помнікаў і (ці) кніжных помнікаў-калекцый, арганізаваных як цэласны спецыялізаваны збор у мэтах аптымізацыі іх захавання, вывучэння і выкарыстання ў якасці комплекснага гісторыка-культурнага аб'екта.

РАЗДЗЕЛ II

ФАРМІРАВАННЕ І ВЯДЗЕННЕ ДЗЯРЖАЎНАГА РЭЕСТРА

3. Фарміраванне і вядзенне Дзяржаўнага рэестра ўключае выяўленне кніжных помнікаў, іх ідэнтыфікацыю, ацэнку, улік і бібліяграфічнае апісанне.

4. Функцыя фарміравання і вядзення Дзяржаўнага рэестра належыць Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

5. Кніжныя помнікі, якія належаць юрыдычным і фізічным асобам, вызначаюцца ў адпаведнасці з агульнымі крытэрыямі ідэнтыфікацыі, вызначанымі ў дадзеных Метадычных матэрыялах.

6. Кніжныя помнікі з Бібліятэчнага фонду Рэспублікі Беларусь уключаюцца ў Дзяржаўны рэестр у абавязковым парадку.

7. Кніжныя помнікі, якія належаць юрыдычным або фізічным асобам на праве ўласнасці, іншай законнай падставе, за выключэннем кніжных помнікаў, што знаходзяцца ў Бібліятэчным фондзе Рэспублікі Беларусь, уключаюцца ў Дзяржаўны рэестр са згоды гэтых асоб.

8. Пры змене ўладальніка кніжнага помніка, уключанага ў Дзяржаўны рэестр, яго былы ўладальнік абавязаны ў дзесяцідзённы тэрмін з дня спынення права ўласнасці на кніжны помнік паведаміць аб гэтым у Нацыянальную бібліятэку Беларусі для ўнясення змяненняў у Дзяржаўны рэестр.

9. Уладальнікі кніжных помнікаў, уключаных у Дзяржаўны рэестр, у выпадку змянення звестак, якія ўносяцца ў Дзяржаўны рэестр, абавязаны ў месячны тэрмін з дня ўзнікнення падставы для іх змянення паведаміць аб гэтым у Нацыянальную бібліятэку Беларусі для ўнясення змяненняў у Дзяржаўны рэестр.

РАЗДЗЕЛ III

УЛІК КНІЖНЫХ ПОМНІКАЎ, ЯКІЯ ЎКЛЮЧАЮЦЦА Ў ДЗЯРЖАЎНЫ РЭЕСТР

10. Аб'ектамі ўліку могуць быць адзінкавыя кніжныя помнікі, кніжныя помнікі-калекцыі, фонды кніжных помнікаў, што ўяўляюць сабой гісторыка-культурную каштоўнасць. Кніжныя помнікі ўлічваюцца як індывідуальна, так і калекцыяй ці фондам, калі яны ўяўляюць самастойную гісторыка-культурную каштоўнасць.

11. Па відах твораў пісьменства і друку кніжнымі помнікамі, якія ўключаюцца ў Дзяржаўны рэестр, могуць быць рукапісныя кніжныя помнікі, друкаваныя кнігі, брашуры, часопісы, газеты, лістоўкі, плакаты, творы графікі, альбомы, картаграфічныя і нотаграфічныя выданні.

12. Праверка наяўнасці кніжных помнікаў ажыццяўляецца ўстановамі-фондатрымальнікамі. Вынікі праверкі афармляюцца актам.

РАЗДЗЕЛ IV

АСНОЎНЫЯ КРЫТЭРЫІ І ПРЫМЕТЫ ДЛЯ ІДЭНТЫФІКАЦЫІ КНІЖНЫХ ПОМНІКАЎ, ЯКІЯ ЎКЛЮЧАЮЦА Ў ДЗЯРЖАЎНЫ РЭЕСТР

13. Для ідэнтыфікацыі кніжных помнікаў, іх калекцый і фондаў як каштоўных аб'ектаў культурнай спадчыны ўжываюцца храналагічныя, сацыяльна-цэнасныя і колькасныя крытэрыі.

14. Храналагічнымі крытэрыямі з'яўляюцца:

старадаўнасць аб'екта, што вызначаецца працягласцю часавага інтэрвалу паміж датай яго стварэння і сучасным момантам. Гісторыка-культурная каштоўнасць аб'екта знаходзіцца ў прамой залежнасці ад яго ўзросту;

этапнасць, якая характарызуе аб'ект, што дакументуе пераломны этап грамадскага развіцця і адначасова з'яўляецца неад'емнай яго часткай.

15. Сацыяльна-цэнаснымі крытэрыямі з'яўляюцца:

адметныя вартасці, уласцівыя аб'екту як рэчыўнаму выніку матэрыяльнай культуры.

Рэчыўнымі прыметамі каштоўнасці лічацца:

своеасаблівасць матэрыяльнага ўвасаблення кніжнага помніка;

адметная форма кніжнага помніка;

мастацкае, графічнае або кампазіцыйнае вырашэнне;

надзвычайнасць факта з'яўлення аб'екта;

функцыянальныя прыметы, што былі набыты аб'ектам у працэсе яго існавання.

Функцыянальнымі прыметамі каштоўнасці лічацца:

прыярытэтнасць;

мемарыяльнасць;

унікальнасць.

Прыярытэтнасць характарызуе аб'ект як першадрук твораў выдатных грамадскіх і палітычных дзеячаў, класікаў навукі і культуры, іншых твораў, якія маюць прынцыповую значнасць для гісторыі, навукі, культуры; як першыя ўзоры рознай тэхнікі друку і кніжнага афармлення.

Мемарыяльнасць аб'екта вызначае яго сувязь з жыццём і працай выдатных асоб, дзеячаў дзяржавы, навукі, культуры, працай навуковых і творчых калектываў, а таксама з важнымі гістарычнымі падзеямі.

Унікальнасць вызначае дакумент як адзіны ў сваім родзе, што валодае індывідуальнымі асаблівасцямі, якія маюць гісторыка-культурнае і навуковае значэнне.

16. Колькаснымі крытэрыямі з'яўляюцца малараспаўсюджанасць і рэдкасць аб'екта.

Малараспаўсюджанымі з'яўляюцца аб'екты, што былі створаны ў невялікай колькасці экзэмпляраў або ўсе экзэмпляры якіх у сувязі з нейкімі гістарычнымі абставінамі сканцэнтраваны ў межах невялікай тэрыторыі ці вузкім коле ўладальнікаў.

Рэдкасць характарызуе аб'ект, што захаваўся ў адносна малой колькасці экзэмпляраў.

17. Крытэрыі адбору кніжных помнікаў вылучаюцца самастойна, у спалучэнні і ў комплексе з іншымі. Колькасныя крытэрыі ўжываюцца, як правіла, з улікам сацыяльна-цэнасных уласцівасцей аб'екта.

18. У Дзяржаўны рэестр уключаюцца наступныя матэрыялы:

18.1. Рукапісныя кнігі.

18.1.1. Рукапісныя кнігі старажытнай традыцыі на беларускай і іншых славянскіх, заходнееўрапейскіх і іншых мовах незалежна ад часу стварэння.

18.2. Старадрукі.

18.2.1. Усе выданні, надрукаваныя на тэрыторыі Беларусі незалежна ад мовы і на беларускай мове за яе межамі да 1830 г. уключна.

18.2.2. Усе выданні грамадзянскага друку на рускай мове да 1830 г.; выданні на замежных мовах, якія выпушчаны ў Расіі да 1830 г.

18.2.3. Кнігі кірылічнага і глагалічнага друку да 1925 г.

18.2.4. Замежныя выданні, надрукаваныя да 1800 г.

18.3. Рэдкія і каштоўныя выданні.

18.3.1. Выданні на беларускай мове (кірылічны і лацінскі шрыфты), якія надрукаваны ў Беларусі і за яе межамі да 1917 г.; на рускай і іншых мовах, выдадзеныя ў Беларусі да 1917 г. (у адпаведнасці з прыведзенымі крытэрыямі рэдкасці).

18.3.2. Выданні да 1917 г., што датычацца Беларусі і сумежных з ёй тэрыторый, якія культурай і гісторыяй звязаны з Беларуссю (выбарчна).

18.3.3. Выданні, што адлюстроўваюць падзеі і эпохі вялікай гістарычнай значнасці. Выданні перыядаў:

Парыжскай камуны (1871);

Першай рускай рэвалюцыі (1905–1907);

Кастрычніцкай рэвалюцыі (1917);

Грамадзянскай вайны і першых гадоў савецкай улады (1917–1921);

Другой сусветнай вайны (1939–1945); Вялікай Айчыннай вайны (1941–1945) (аператыўныя матэрыялы: зводкі Саўінфармбюро, лістоўкі, загады і заклікі камандавання; падпольны і партызанскі друк; выданні

палітупраўленняў франтоў; узоры ардынарных (тыпавых) масавых выданняў).

18.3.4. Першыя і прыжыццёвыя выданні твораў выдатных беларускіх і замежных грамадскіх дзеячаў, вучоных, пісьменнікаў, выдадзеныя да 1917 г.

18.3.5. Нелегальныя, забароненыя і канфіскаваныя выданні, выпушчаныя да 1917 г. на беларускай, рускай і замежных мовах, якія выходзілі на тэрыторыі Расійскай Імперыі або па цэнзурных умовах выдаваліся за мяжой.

18.3.6. Выданні беларускага, рускага і ўкраінскага замежжа (1901–1945 гг.).

18.3.7. Непадцэнзурны друк Беларусі ХХ ст. (выбарачна).

18.3.8. Выданні з аўтографамі асоб, вядомых у літаратуры, навуцы і грамадскім жыцці.

18.3.9. Узоры выданняў, якія выпускаліся вядомымі выдавецтвамі; узоры лепшых серыйных выданняў («Жизнь замечательных людей» Ф. Паўленкава, выдавецтва «Academia»).

18.3.10. Выданні, паказальныя ў паліграфічных адносінах (арыгінальны спосаб друку, шрыфт, матэрыял, кніжнае аздабленне і г. д.).

18.3.11. Кнігі, ілюстраваныя выдатнымі мастакамі (лепшыя выданні), а таксама з ілюстрацыямі, падпісанымі мастаком ці гравёрам, размаляванымі або праўленымі ад рукі.

18.3.12. Экзэмпляры выданняў у асабліва каштоўных, мастацкіх, зробленых з рэдкіх матэрыялаў або падпісных пераплётах; работы вядомых майстэрань або майстроў пераплётнай справы.

18.3.13. Бібліяфільскія выданні, прызначаныя для калекцыянераў, любы асобнік з нумараванай часткі тыражу бібліяфільскіх выданняў. Выданні, якія захаваліся ў малой колькасці асобнікаў (фізічная рэдкасць). Кнігі і перыядычныя выданні, выпушчаныя абмежаваным тыражом (за выключэннем тых выданняў ХХ–ХХІ стст., малатыражнасць якіх абумоўлена вузкасцю рынку збыту, ведамасных выданняў).

18.3.14. Экзэмпляры выданняў з рознымі ўкладкамі, цэнзурнымі праўкамі, рукапіснымі прышыткамі; з дароўнымі, укладнымі, уладальніцкімі запісамі і дадаткамі, маргіналіямі, якія адлюстроўваюць гісторыю надзенага тэксту, выдання ці экзэмпляра. Карэктурныя экзэмпляры. Экзэмпляры з экслібрысамі ці ўладальніцкімі пячаткамі вядомых кнігазбораў.

18.3.15. Кнігі, якія размножаны незвычайным спосабам (гравіраваныя, з вытканым тэкстам і г. д.), надрукаваныя на незвычайных матэрыялах (шоўк, пергамін, корак і г. д.); на паперы

незвычайных колераў ці незвычайнымі фарбамі. Гектаграфаваня, літаграфаваня і шклографаваня выданні, выданні незвычайных фарматаў і форм.

18.4. Каштоўныя тэматычна падабраныя калекцыі друкаваных матэрыялаў.

РАЗДЗЕЛ V СТРУКТУРА І ЗМЕСТ ДЗЯРЖАЎНАГА РЭЕСТРА

19. Дзяржаўны рэстр складаецца з наступных частак:
рэстр «Фонды кніжных помнікаў Рэспублікі Беларусь»;
рэстр «Кніжныя помнікі-калекцыі»;
рэстр «Адзінкавыя кніжныя помнікі».

20. Рэстр «Фонды кніжных помнікаў Рэспублікі Беларусь» уключае інфармацыю аб фондах устаноў-фондатрымальнікаў краіны незалежна ад іх ведамаснай прыналежнасці і ўключае ў сябе звесткі ў адпаведнасці з Дадаткам.

21. Рэстр «Кніжныя помнікі-калекцыі» ўключае інфармацыю аб кніжных калекцыях, якія захоўваюць установы-фондатрымальнікі і ўтрымлівае ў сябе звесткі ў адпаведнасці з Дадаткам.

21.1. Рэстр «Кніжныя помнікі-калекцыі» складаецца з наступных частак:

каштоўныя калекцыі, сфарміраваныя ўстановамі-фондатрымальнікамі;

кнігазборы вядомых у гісторыі устаноў, арганізацый, таварыстваў (свецкіх і духоўных), што характарызуюць эпохі, падзеі і іншыя важныя праявы гістарычнага і духоўнага развіцця грамадства;

прыватныя (уладальніцкія) калекцыі – кнігазборы, сфарміраваныя выдатнымі дзяржаўнымі або грамадскімі дзеячамі, дзеячамі навукі і культуры, якія адлюстроўваюць кола іх агульнакультурных ці прафесійных інтарэсаў; значныя бібліяфільскія калекцыі, што захоўваюцца ў дзяржаўных сховішчах.

22. Рэстр «Адзінкавыя кніжныя помнікі» ўтрымлівае звесткі аб кніжных помніках, каштоўных на ўзроўні выдання і/ці асобніка. У ім збіраецца і прадстаўляецца інфармацыя аб кніжных помніках незалежна ад часу і месца стварэння, вызначаных на падставе агульных крытэрыяў ідэнтыфікацыі ў адпаведнасці з Дадаткам.

22.1. Звесткі ў рэстры «Адзінкавыя кніжныя помнікі» прадстаўляюцца ў выглядзе бібліяграфічнага апісання з кнігазнаўчай характарыстыкай.

ПЕРАЛІК ЗВЕСТАК АБ КНІЖНЫХ ПОМНІКАХ, ЯКІЯ
ЎКЛЮЧАЮЦЦА Ў ДЗЯРЖАЎНЫ РЭЕСТР КНІЖНЫХ ПОМНІКАЎ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

1. Рэстр «Фонды кніжных помнікаў Рэспублікі Беларусь»

1.1. Назва фонду: афіцыйная назва ўстанова-фондатрымальніка, назва падраздзялення, якое захоўвае фонд, прозвішча кіраўніка падраздзялення, тэлефон, факс, e-mail. Для фонду асабістага паходжання – прозвішча, імя і імя па бацьку, род дзейнасці, службовае становішча, званні фондаўтваральніка

1.2. Населены пункт: вобласць, населены пункт

1.3. Адрас фонду: поўны паштовы адрас

1.4. Тэлефон: кантактны тэлефон, факс

1.5. E-mail: электронная пошта

1.6. Вэб-сайт: адрас вэб-старонкі

1.7. Храналагічныя межы фонду: для ўстанова-фондатрымальніка - афіцыйныя даты стварэння і ліквідацыі ўстановы, якія, як правіла, з'яўляюцца датамі пачатку і заканчэння фарміравання фонду; для фонду асабістага паходжання - даты нараджэння і смерці фізічнай асобы, членаў сям'і, роду.

1.8. Крайнія даты дакументаў

1.9. Моўная характарыстыка

1.10. Звесткі аб фондзе кароткая гістарычная даведка аб фондзе (год заснавання, на падставе якіх кнігазбораў створаны), агульны аб'ём фонду

1.11. Відавы склад характарыстыка фонду па відах выданняў

1.12. Тэматычны склад характарыстыка фонду па тэмах

2. Рэстр «Кніжныя помнікі – калекцыі»

2.1. Умоўная назва:

2.2. Тып калекцыі: Прыватная (уладальніцкая) калекцыя
Відавая

Тэматычная

Тэматыка-відавая

2.3. Кароткія звесткі аб калекцыі:

Для ўладальніцкай: прозвішча, імя, імя па бацьку; даты жыцця; від дзейнасці

(прафесія); уклад у развіццё навукі, культуры, дзяржаўнага ці грамадскага жыцця.

2.4. Аб'ём калекцыі.

2.5. Крайнія даты дакументаў

2.6. Моўная характарыстыка.

2.7. Дадатковыя звесткі аб калекцыі:

гісторыя і асаблівасці фарміравання, яе склад, найбольш каштоўныя матэрыялы, тэматычная накіраванасць, характарыстыка калекцыі па відах выданняў, крыніцы паступлення (набыццё, дар, перадача з іншай установы) і г.д.

2.8. Уладальніцкія паметы:

экслібрысы, суперэкслібрысы, штампы, уладальніцкія запісы і паметы, іншае.

2.9. Дата(ы) паступлення.

2.10 Крыніцы

2.11. Установа-фондатрымальнік: афіцыйная назва, поўны паштовы адрас, кантактны тэлефон, факс, e-mail, адрас вэб-старонкі.

2.12. Актуальнае месца захавання

3. Рэестр «Адзінкавыя кніжныя помнікі»

3.1. Назва кніжнага помніка

у якасці назвы так сама можа выступаць уніфікаваная назва помніка

3.2. Від помніка

кніга друкаваная, кніга рукапісная, друкаванае серыйнае выданне, мапа друкаваная і г.д.

3.3. Дата выдання / стварэння

3.4. Месца выдання / стварэння

3.5. Мова помніка

3.6. Аўтар / стваральнік

3.7. Удзельнікі стварэння

3.8. Выдавец

3.9. Аб'ём, памеры

3.10. Варыянт выдання

3.11. Анатацыя

кнігазнаўчая характарыстыка, вызначэнне каштоўнасці

3.12. Крыніцы

цытаванне ў бібліяграфічных паказальніках

3.13. Бытаванне асобніка

3.14. Былыя ўладальнікі

- 3.15. Асаблівасці асобніка наяўнасць выдавецкай / друкарскай маркі, вадзянога знака, форма помніка, ці з'яўляецца канвалютам / алігатам, афармленне асобніка, матэрыял пераплёту/картанажа, яго ўпрыгожванні, узрост, характарыстыка абрэза, матэрыял кніжнага блока, наяўнасць памет, стан знешняга пакрыцця і кніжнага блока
- 3.16. Нацыянальны дакумент прыкмета аднесеннасці да беларускага нацыянальнага дакумента
- 3.17. Фотаздымак помніка фотаздымак вокладкі / тытульнага ліста / гравюр і г.д.
- 3.18. Спасылка на поўны тэкст помніка (пры яго наяўнасці)
- 3.19. Прыналежнасць да калекцыі
- 3.20. Фондатрымальнік афіцыйная назва, поўны паштовы адрас, кантактны тэлефон, факс, e-mail, адрас вэб-старонкі
- 3.21. Актуальнае месца захавання